

KRZYSZTOF LIEDEL
TOMASZ SERAFIN

Otwarte źródła informacji w działalności wywiadowczej

ZARZĄDZANIE BEZPIECZEŃSTWEM

Difin

Otwarte
źródła informacji
w działalności
wywiadowczej

KRZYSZTOF LIEDEL
TOMASZ SERAFIN

Otwarte źródła informacji w działalności wywiadowczej

ZARZĄDZANIE BEZPIECZEŃSTWEM

Difin

Rcenzenci
prof. dr hab. Jadwiga Stawnicka
dr hab. Bernard Wiśniewski
prof. nadzw. Wyższej Szkoły Administracji

Copyright © by Difin SA
Warszawa 2011

Wszelkie prawa zastrzeżone. Kopiowanie, przedrukowywanie
i rozpowszechnianie całości lub fragmentów niniejszej pracy bez
zgody wydawcy zabronione.

Korekta
Anna Matysiak

Redaktor prowadząca
Iwona Kuc

ISBN 978-83-7930-343-4

Difin SA
Warszawa 2011
00-768 Warszawa, ul. F. Kostrzewskiego 1
tel. 22 851 45 61, 22 851 45 62
fax 22 841 98 91
www.difin.pl
Skład i łamanie: Edit sp. z o.o.
Wydrukowano w Polsce

*Mądrzy władcy i przebiegli dowódcy
pokonują przeciwników i dokonują wybitnych
czynów, ponieważ z wyprzedzeniem zdobywają
wiedzę o wrogu.*

Sun Tzu
Sztuka wojny

Spis treści

Wstęp	9
Rozdział 1	15
Działalność wywiadowcza	15
1.1. Pojęcie wywiadu	18
1.2. Działalność wywiadowcza	20
1.3. Wywiad jako organizacja	22
1.4. Produkt wywiadowczy	23
1.5. Klasyczny cykl wywiadowczy	24
1.6. Dyscypliny wywiadowcze	28
Rozdział 2	33
Wywiad jawnoźródłowy w zarządzaniu bezpieczeństwem	33
2.1. Informacja w procesie komunikacji	34
2.2. Funkcje informacji	38
2.3. Wartość i użyteczność informacji	41
2.3.1. Jakość informacji	41
2.3.2. Użyteczność informacji	42
2.3.3. Wartość informacji	44
2.4. Wywiad jawnoźródłowy (<i>open source intelligence</i>)	45
2.5. Przykłady otwartych źródeł informacji	57
2.5.1. Pierwotne i wtórne źródła informacji	57
2.5.2. Prasa	64
2.5.3. Radio i telewizja	66
2.5.4. Internet	67
2.5.5. Geoinformacja	69
2.5.6. System ekspercki w procesie decyzyjnym	72
2.6. Proces opracowania jawnoźródłowego materiału wywiadowczego	75
2.7. Wartościowanie źródła i wiarygodność informacji	85
2.8. Zagrożenie dla wiarygodności wywiadu jawnoźródłowego – propaganda i dezinformacja	86

Rozdział 3	95
Geneza wyodrębnienia samodzielnej dyscypliny wywiadowczej opartej na źródłach jawnych	95
3.1. Początki działalności wywiadowczej	95
3.2. Pierwsze jawne źródła informacji	96
3.3. Technologie informacyjne	97
3.4. Tworzenie struktur wywiadu jawnoźródłowego na przykładzie Stanów Zjednoczonych	98
Rozdział 4	102
Wywiad jawnoźródłowy w polskich służbach specjalnych	102
4.1. Historyczne przykłady stosowania wywiadu jawnoźródłowego w Polsce	102
4.2. Organizacja i ustawowe zadania polskich służb specjalnych	109
4.2.1. Wywiad wojskowy	111
4.2.2. Wywiad cywilny	112
4.2.3. Kontrwywiad wojskowy	114
4.2.4. Kontrwywiad cywilny	115
4.2.5. Centralne Biuro Antykorupcyjne	117
4.2.6. Podstawy prawne stosowania wywiadu jawnoźródłowego przez służby specjalne	120
4.2.7. Koordynacja i współpraca służb specjalnych	121
4.2.8. Wymiana informacji	123
Rozdział 5	128
Wywiad gospodarczy	128
5.1. Przedmiot i cel wywiadu gospodarczego	130
5.2. Potrzeby informacyjne podmiotu gospodarczego	132
5.3. Źródła informacji w wywiadzie gospodarczym	133
5.4. Wsparcie informatyczne wywiadu gospodarczego	137
5.4.1. Internet jako narzędzie wywiadu gospodarczego	138
5.4.2. Ogólne narzędzia wsparcia informatycznego dla wywiadu gospodarczego	140
5.4.3. Kryteria oceny narzędzi wsparcia analitycznego	141
Zakończenie	143
Bibliografia	145
Spis rysunków	151
Spis tabel	151

Wstęp

Otwarte źródła informacji w działalności wywiadowczej to książka, którą można nazwać przewodnikiem po tematyce otwartych źródeł informacji. *Informacje* będą tu rozumiane jako nieprzetworzone dane każdego rodzaju, które mogą być wykorzystane do opracowań wywiadowczych¹. W rzeczywistości jest to skondensowany materiał oparty na wiedzy obecnej dziś w licznych dziedzinach życia, głównie gromadzonej przez administrację publiczną i środowiska naukowe.

Opracowując wiedzę dotyczącą działalności wywiadowczej opartej na szczególnym rodzaju informacji, bo przecież każdemu dostępnej, zauważyć można duże zróżnicowanie poglądów. Częstość odnosi się wrażenie, że przyczyna takiego stanu rzeczy tkwi w uwarunkowaniach historycznych, które wpływały na powstanie równocześnie kilku nurtów w rozwoju wywiadu jawnoźródłowego (open source intelligence – OSINT). Każdy rodzaj sił zbrojnych, liczne służby specjalne, organy ścigania, administracja publiczna i sektor prywatny praktycznie w tym samym czasie rozwijały metody i techniki pozyskiwania oraz wykorzystywania informacji pochodzących ze środków masowego przekazu, a potem z Internetu i innych technicznych narzędzi informacyjnych. Wszystkie te działania łączył jeden wspólny mianownik – gromadzone informacje były jawne i legalnie pozyskane. Ten wielotorowy rozwój wywiadu jawnoźródłowego doprowadził do powstania chaosu definicyjnego, interpretacyjnego i – jak można założyć – długo ograniczał tempo zmian, przede wszystkim poprzez rozdrobnienie środków finansowych łożonych na ten cel. Z czasem jednak doszło do sformalizowania tej dyscypliny, najpierw za sprawą konieczności zdefiniowania jej w ramach dokumentów budżetowych, później zaś w aktach prawnych powołujących do życia pierwsze struktury organizacyjne. W związku z brakiem jednoznacznie przyjętych definicji, Autorzy wielokrotnie formułowali własne, opracowane z uwzględnieniem tych funkcjonujących w zagranicznych regulacjach prawnych i pracach naukowych.

¹ Definicja NATO uzgodniona 5 marca 2004 r., [w:] *Słownik terminów i definicji NATO*, AAP-6 (2005), s. 190, www.wcnjk.wp.mil.pl/pdf/aap_6_2005_pl.pdf, [10.10.2010].

Pracując z tekstami źródłowymi i opracowaniami, które niejednokrotnie w bardzo małym stopniu dotyczyły głównego tematu, Autorzy analizowali problem możliwości, jakie stwarza dla administracji publicznej wykorzystanie źródeł otwartych. Porównywali skalę rozpoznania źródeł, metod pracy z nimi, wykorzystywane narzędzia oraz struktury zajmujące się tą kategorią działalności wywiadowczej. Głównie skupiali się na roli wywiadu jawnoźródłowego w procesie decyzyjnym występującym w polityce bezpieczeństwa państwa.

Niezależnie od tego, że w procesie tworzenia publikacji sięgnięto po opracowania *stricte* wojskowe lub opisujące struktury wywiadu jawnoźródłowego w innych krajach, celem Autorów było rozpoznanie tej tematyki, również na potrzeby cywilne administracji publicznej. Przy okazji zostały zamieszczone treści, po które z całą pewnością mogą sięgnąć osoby wykorzystujące w procesie decyzyjnym ogólnodostępne informacje lub dostarczające takich informacji innym podmiotom.

W krajowej literaturze trudno znaleźć pozycje, które w sposób szczególnie opisywałyby proces rozpoczynający się pozyskiwaniem jawnych informacji z zakresu bezpieczeństwa, a kończący się dystrybucją materiału analitycznego o charakterze wywiadowczym. Najczęściej Autorzy opisują działalność wywiadowczą w sektorze gospodarczym i prawno-organizacyjne aspekty pracy operacyjnej, nie licząc oczywiście tzw. literatury szpiegowskiej.

Poszczególne elementy wspomnianego procesu można odnaleźć w pracach poświęconych wywiadowi gospodarczemu, zarządzaniu informacją w przedsiębiorstwie itp., natomiast wiedza historyczna jest znacznie lepiej opracowana, zarówno w postaci wyników badań naukowych, jak i w publikacjach popularnonaukowych. W naszym społeczeństwie nadal nie patrzy się obiektywnie i neutralnie na *działalność wywiadowczą*. Po pierwsze, jest ona przedstawiana w otocze tajemnicy, dostępnej tylko dla wyselekcjonowanej grupy osób, żyjącej w swoim tzw. wywiadowczym świecie lub wywiadowczej społeczności, co sprawia, że wielu Autorom z doświadczeniem w służbach specjalnych, podejmującym się pisania o tych zagadnieniach, towarzyszy obawa, o to, czy nie ujawniają jakichś tajemnic państwowych lub warsztatu, ze szkodą dla organizacji.

Metodologia badań naukowych nad dziedziną opisującą i służącą rozwojowi jednej z dyscyplin wywiadowczych nie jest tożsama z kryteriami przyjętymi w teorii nauki. Wymaga podejścia interdyscyplinarnego, ponieważ łączy wiele dziedzin i nie można zakwalifikować badań nad działalnością wywiadowczą do jednej z trzech grup tematycznych: nauk przyrodniczych, historyczno-hermeneutycznych lub społecznych. Aby uporządkować, zrozumieć i zaproponować rozwiązania organizacyjne związane z wywiadem jawnoźródłowym, niezbędne jest zapoznanie się z licznymi badaniami obejmującymi problematykę zajmującą ważne miejsce w naukach ścisłych, przyrodniczych, humanistycznych

i społeczno-ekonomicznych. Ogromne znaczenie ma tu fakt, iż duża część tych badań na świecie niedawno została zapoczątkowana i nadal jest prowadzona. Rozpoczynając analizowanie zagadnień związanych z wywiadem jawnoźródłowym – lub szerzej działalnością wywiadowczą w ogóle – Autorzy włączają się w nowy nurt w środowisku akademickim.

Wywiad to połączenie wielu sfer życia człowieka. Część działalności wywiadowczej, która jest poddawana analizie w niniejszej publikacji, ma również charakter interdyscyplinarny. Prezentowane są teoretyczne modele funkcjonowania grup ludzkich, ze zwróceniem uwagi na aspekty psychologiczne, prawne i organizacyjne. Istotną, szczegółowo omawianą kwestią są narzędzia, które wykorzystują analitycy, żeby osiągnąć postawione przed nimi cele. Metodyka stosowana w pracy z otwartymi źródłami informacji ma największe znaczenie, ale niniejsza publikacja sięga także do opublikowanych fragmentów historii wywiadu, wskazując na te wydarzenia, które mają związek z przedmiotem badań.

Rozdział dotyczący kształtowania się struktur i wyodrębniania się metod stosowanych w pracy z jawnymi źródłami informacji również wzbudzi zainteresowanie Czytelników. Jego celem było wykazanie, że niektóre rządy dawno temu zwróciły uwagę na znaczenie tego rodzaju wiedzy, a inne bardzo chaotycznie poruszały się po niej. Pozwalają zatem służbom specjalnym zamieszczać w przedkładanych meldunkach informacyjnych, raportach czy też innych materiałach wywiadowczych informacje uzyskane z otwartych źródeł, połączone z informacjami otrzymanymi w wyniku pracy operacyjnej, której koszty są nieporównywalne.

Zarządzanie państwem, w tym na płaszczyźnie bezpieczeństwa narodowego, w erze cywilizacji informacyjnej wymaga opracowania nowych rozwiązań prawnych, organizacyjnych i technicznych, które zapewnią efektywność podejmowanych działań i skuteczność decyzji podejmowanych na bazie inteligentnie wyselekcjonowanych informacji. Działalność wywiadowcza zawsze opierała się na źródłach otwartych. Częstość materiałów niejawnie w większym procencie zawierały informacje pochodzące z otwartych źródeł publikowanych w miejscu pobytu osoby je przekazującej, jednak niedostępnych dla pracowników centrali z różnych przyczyn².

Metody oparte na jawnych źródłach informacji obecnie okazują się bardzo efektywne, jeśli chodzi o budowanie potencjału wiedzy dotyczącej zagadnień z zakresu wewnętrznego i zewnętrznego bezpieczeństwa państwa, a jednym

² *NATO Open Source Intelligence Handbook, U.S. Army*, listopad 2001, s. V, http://www.oss.net/dynamaster/file_archive/030201/ca5fb66734f540fbb4f8f6ef759b258c/NATO%20OSINT%20Handbook%20v1.2%20-%20Jan%202002.pdf, [7.11.2010].

z powodów tego stanu rzeczy jest ogrom informacji, które codziennie w coraz większej ilości są rozpowszechniane przez środki masowego przekazu, w tym Internet. Jednak bezwzględnie muszą zostać zweryfikowane i potwierdzone zgodnie z poziomem przyjętym dla informacji niejawnych uzyskiwanych z operacyjnych źródeł.

Argumentem przemawiającym za zwiększeniem stosowania wywiadu jawnoźródłowego jest fakt, że środowiska generujące terroryzm wciąż potęgują swoje działania propagandowe, intensyfikując jednocześnie ilość rozpowszechnianych informacji i ich dostępność. Oczywiście problem jest bardziej złożony, jednak z całą pewnością można powiedzieć, że tempo zmian, jakie obserwujemy, wymaga przygotowania profesjonalnej kadry wywiadowczej, warsztatu pracy i odpowiednich narzędzi agregujących i analitycznych³.

Niniejsza publikacja zawiera przegląd pewnej grupy informacji, ale formy i metody pracy z informacją w dużej mierze charakteryzują się uniwersalizmem, co sprawia, że można je stosować również na innych polach aktywności człowieka. Treść niniejszej publikacji jest ściśle związana ze zmianami społecznymi, które pozwalają mówić dziś o społeczeństwie informacyjnym. Ostatnia dekada to dynamiczne zmiany społeczne, technologiczne i mentalne. Wciąż zwiększają się możliwości przetwarzania informacji, zwiększa się także ich dostępność i powstają coraz bardziej nowoczesne narzędzia wspomagające pozyskiwanie, selekcję, gromadzenie, przetwarzanie i dystrybucję informacji.

Sfera działalności wywiadowczej również podlega procesom modernizacyjnym. Dystansując się od kwestii rozwoju technologicznego, którego tempo każe zastanowić się nad przyszłością relacji i komunikacji interpersonalnej, należy skoncentrować się na aspektach prawnych i organizacyjnych, które wpływają na kształt służb wywiadowczych oraz form i metod ich pracy. Technologia jest potężnym narzędziem wspomagającym człowieka podczas realizacji zadań. Tylko czy wystarczy, gdy system, w którym jest ona wykorzystywana, obarczony jest błędem popełnionym w momencie jego konstruowania? W przypadku administracji publicznej najpierw na gruncie legislacji trzeba przeformułować opracowane rozwiązania, a następnie możemy mówić o strukturze i organizacji działania. Warto przedtem przyjrzeć się rozwiązaniom przyjętym poza granicami naszego kraju, przeanalizować ich silne i słabe strony oraz zestawzić wnioski z warunkami panującymi w Polsce. Na tej podstawie można modelować i uzgadniać już konkretne projekty.

³ G. Dobrowolski, W. Filipkowski, M. Kisiel-Dorohinicki, W. Rakoczy, *Wsparcie informatyczne dla analizy otwartych źródeł informacji w Internecie w walce z terroryzmem. Zarys problemu*, [w:] *Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Nowoczesne technologie i praca operacyjna*, (red. nauk.) L. Paprzycki, Z. Rau, Wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2009, s. 278.

Kolejną rzeczą, na którą warto zwrócić uwagę, jest granica pomiędzy wywiadem jawnoźródłowym a analizą informacji szeroko ujętą lub analizą wywiadowczą wąsko ujętą. Wywiad jawnoźródłowy nie stanowi alternatywy dla działań wywiadowczych opartych na rozpoznaniu satelitarnym, szpiegowskim, a także dla podstawowych jednostek cywilnego lub wojskowego wywiadu. W przypadku administracji państwowej stanowi jednak bardzo duże wsparcie podczas przygotowywania akcji humanitarnych i działań wojskowych. Wywiad jawnoźródłowy tworzy tło historyczne, polityczne i społeczne regionu zainteresowania, dostarcza strategicznych informacji na temat infrastruktury, aktualnych warunków i otoczenia, taktycznych informacji pochodzących z komercyjnych serwisów i system informacji geograficznej (*geospatial*), które niedostępne są dla narodowych sił⁴.

⁴ *NATO Open Source Intelligence Handbook*, op. cit., s. V.

